

Noor Asharaf

Assistant Professor (Guest Faculty)

Dept. of Persian, MMHAPU, PATNA

Email: ashrafjnu@gmail.com

E-Content

Sem-1, Paper code: 103

Persian (M A)

Topic: Qajar Dynasty (Cont..)

آقا محمدخان، رئیس ایل، بنیانگذار و نخستین شاه سلسله قاجار و او در دوره حکومت کریم خان زند در دربار وی، تحت نظر زندگی می کرد و پس از به قدرت رسیدن، تهران را به عنوان مرکز حکومت برگزید. آقامحمدخان فرزند ایل و مرد جنگ و ستیز بود. وی مردی شجاع، فرزانه، با تدبیر و کیاست بود. گرچه شمشیرزن بود، اما می کوشید از فکرش بیشتر استفاده کند. در سرکوبی دشمنان هر نیرنگی را روا می دانست و برای بقای سلطنت قاجار و مصلحت هایی که تشخیص می داد، به هیچ کس رحم نمی کرد و عزیزترین برادران و یاران و کسان خود را در این راه سربسته می کرد. بسیار سنگدل و کینه جوی بود. جنایات او در کرمان و بم و تفلیس وحشتناک بود و رفتارش با لطفعلی خان زند، شرم آور. پول دوست، خسیس و آزمند بود، اما نسبت به سربازان و نظامیان و هزینه های مذهبی سختگیری نمی کرد. به ساده ترین پوشاکها و خوراکها بسنده می کرد.

آقامحمدخان در دوره ای که شیوه ملوک الطوائفی ایران را به آشوب کشانده بود، آهنگ پادشاهی کرد. بازرگانی و کشاورزی از یک سوی و فرهنگ از دیگر سو، دچار وقفه گشته بود. او بسیار مؤمن و دیندار بود. هرگز از نماز شب غافل نمی شد و گاه بر سر نماز غرق گریه می شد. زیارت عاشورا می خواند و ذکر می گفت. حتی اگر شرایط جسمانی اش اجازه نمی داد، روزه خود را نمی شکست. ساخت گنبد طلا برای حسین و نقره برای علی، بازسازی حرم رضوی و تعدادی مسجد به دستور او انجام شد. با وجود اعتقاد زیادش به اسلام مانند دیگر شاهان شراب می نوشید.

فتحعلی شاه از همان آغاز سلطنت خویش، به دنبال آن بود که خود را در چشم علمای شیعه یک پادشاه مؤمن جلوه دهد و تا آنجا پیش رفت که سلطنت خود را به نیابت از علما اعلام کرد؛ او دست به اقداماتی چون ساخت تعداد زیادی مسجد و تعمیر مقبره‌های مقدس شیعه زد و تنها در دومین سال سلطنت خود، مبلغی بیش از ۱۰۰'۰۰۰ تومان را خرج حرم‌های عراق، قم و شاهچراغ کرد. بسیاری از آثار و نوشته‌های دینی را به دستور او نوشتند یا به او تقدیم کردند. شاه روحانیون را تشویق می‌کرد که در شهرها و ولایات مختلف ایران ساکن شود؛ به خصوص در تهران، تا بتواند به‌طور مرتب با آنها دیدار کند.

تاریخ‌نویسان ایرانی عصر قاجار محمدشاه را مانند سایر پادشاهان قجری و با عناوین افتخاری معمول مانند خاقان بن خاقان خطاب می‌کنند. محمدشاه را به دلیل حضور در جنگ‌های ایران و روسیه بیشتر با القابی مانند «پادشاه غازی» یا «محمدشاه غازی» ستوده‌اند. محمدتقی سپهر لسان الملک به خصوص سخن به ستایش شاه می‌گشاید و می‌گوید که تاکنون در ممالک شیعه چنین حاکم خوش‌طینت و خوش‌رفتاری ندیده‌است. او ضمناً محمدشاه را متین و دلاور توصیف می‌کند. حسن فسایی تصویر مثبتی از این پادشاه به دست می‌دهد و ضمن ستودن تسلط او در علوم ریاضی به توانایی محمدشاه در خوش‌نویسی و مهارتش در خط نستعلیق اشاره می‌کند.

ناصرالدین شاه به زبان‌های فارسی، عربی، ترکی، فرانسه و انگلیسی مسلط بود و صحبت می‌کرد. شرح مسابقات او در باب زبان در کتاب تاریخی خاطرات اعتمادالسلطنه موجود است. او به شریعت اسلام پایبند بود. حج رفت، نماز می‌خواند و روزه می‌گرفت. ناصرالدین شاه در خاطراتش نام بسیاری از اماکن و مناطق شمالی تهران را از جمله شمیران، لواسان و روستاها و مکان‌های دامنه البرز به همراه اطلاعات زیادی در مورد جغرافیای آن مناطق با دقت بسیار زیادی ثبت کرده‌است. در برابر ثبت آگاهی‌های دقیق مردم‌شناسی و جغرافیایی که حاصل سفرها و گشت و گذارهای دائمی او در مناطق مختلف بود، وی در خاطراتش بسیار کم به مسائل سیاسی و اجتماعی پرداخته‌است. ناصرالدین به خطاطی علاقمند بود و گاه از سرمشق‌های محمد رضا کلهر خطاط معروف، می‌نوشت. همچنین او سفرنامه‌های مفصلی را به قلم خود نوشت. تعزیه گسترش یافت و البته موارد ساختگی تعزیه نیز زیادتر شد و تقریباً به شکل نمایشنامه‌ای تآتری درآمد. ناصرالدین شاه به نقاشی علاقه بسیار داشت و

نقاشی‌های بسیاری می‌کشید. نقاش‌های معروفی همچون کمال الملک در عصر ناصرالدین شاه بوده‌اند و با دربار نیز رفت و آمد داشته‌اند.

ناصرالدین درباره ولادت امام علی(ع) سروده:

عید مولود امیر المومنین شد   عالم دنیا و عقبی عنبرین شد

از برای مژده میلاد حیدر   جبرئیل در آسمان سوی زمین شد

محمدعلی شاه چون بیشتر شاهان قاجار خود را باورمند به دین و باورهای اسلامی می‌نمایاند. او تعدادی از روحانیون را در دربار خود مقام داده بود و از ایشان در مقابل روحانیون مبارز و مشروطه خواه استفاده می‌کرد و با ایشان پیوندهای سختی داشت. او همچنین مردی سخت خرافی بود و انجام بسیاری از کارهایش را به جای اندیشیدن و رایزنی به فال و استخاره می‌سپرد. استخاره‌های محمدعلی شاه مشهور است.

اعضای این خاندان از نوادگان پسری شاهزادگان قاجار هستند. پس از اجباری شدن نام خانوادگی و شناسنامه در دوره رضاشاه، هرکدام از شاخه‌های این خانواده نامی انتخاب کردند که اغلب برگرفته از نام یا لقب شاهزاده‌ای بود که نسب خود را به او می‌رساندند. اکنون بسیاری از نوادگان قاجار در ایران، جمهوری آذربایجان، اروپا و آمریکا زندگی می‌کنند.